

355.08

1786

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОВІТРЯНИХ СИЛ імені ІВАНА КОЖЕДУБА

**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ТА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ПОВІТРЯНИХ СИЛ ДО ВЕДЕННЯ
БОЙОВИХ ДІЙ
(НА ОСНОВІ ДОСВІДУ
АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ)**

**Харків
2018**

355.08
П 86

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОВІТРЯНИХ СИЛ імені ІВАНА КОЖЕДУБА

**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ТА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ПОВІТРЯНИХ СИЛ ДО ВЕДЕННЯ
БОЙОВИХ ДІЙ
(НА ОСНОВІ ДОСВІДУ
АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ)**

Навчально-методичний посібник

БІБЛІОТЕКА ХУПС

№ 130895/001

НАВЧАЛЬНИЙ ФОНД

Харків
2018

УДК 358.42:159.9(075.8)
П86

*Рекомендовано до друку вченою радою
Харківського національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
(протокол № 15 від 26.09.2017)*

Авторський колектив:

А. М. Алімпієв, канд. техн. наук; **В. С. Афанасенко**, канд. психол. наук, професор; **В. І. Пасічник**, канд. психол. наук, доцент; **А. Л. Злотніков**, канд. психол. наук, СНС; **І. І. Ліпатов**, канд. психол. наук, професор; **Д. П. Приходько**, канд. психол. наук, доцент; **А. А. Голота**.

Рецензенти:

О. В. Тімченко, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України, доктор психологічних наук, професор;

В. В. Рютін, начальник кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України, кандидат педагогічних наук, доцент.

**Психологічна підготовка та адаптація військовослужбовців
П86 Повітряних Сил до ведення бойових дій (на основі досвіду
антитерористичної операції): навчально-методичний посібник
[Текст] / А. М. Алімпієв, В. С. Афанасенко, В. І. Пасічник та ін. –
Х. : ХНУПС, 2018. – 296 с.**

У навчально-методичному посібнику розкрито теоретичні та прикладні аспекти оптимізації взаємно пов'язаних процесів адаптації та психологічної підготовки військовослужбовців Повітряних Сил до ведення бойових дій. Послідовно розкриваються сучасні наукові погляди на сутність, зміст та чинники, обумовлюючі успішність реалізації процесів адаптації та психологічної підготовки військовослужбовців до бойових умов у контексті досвіду, набутого особовим складом Повітряних Сил у ході виконання завдань антитерористичної операції.

На основі обґрунтування показників і критеріїв оцінювання ефективності психологічної підготовки військовослужбовців, а також рівнів сформованості компонентів їх психологічної підготовленості запропонована методика оцінювання психологічної підготовки особового складу. Практичну спрямованість посібника посилюють розкриті у ньому методичні аспекти системного здійснення психолого-педагогічної роботи щодо адаптації психіки військовослужбовців до ведення бойових дій.

Навчально-методичний посібник адресований командирам частин та підрозділів, офіцерам органів морально-психологічного забезпечення, практичним психологам, викладачам, слухачам та курсантам вищих військових навчальних закладів.

УДК 358.42:159.9(075.8)

© Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ДО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	7
1.1. Психологічна характеристика процесу адаптації військовослужбовців до бойової обстановки.....	7
1.2. Вплив стрес-факторів бойової обстановки на психіку військовослужбовців (на основі досвіду АТО).....	15
1.3. Психологічна підготовка як засіб адаптації військовослужбовців до бойової обстановки.....	36
1.4. Психологічна підготовка в арміях провідних країн світу: організація, зміст, форми та методи	42
1.5. Система психологічної підготовки в Повітряних Силах Збройних Сил України	48
1.6. Особливості психологічної підготовки льотчиків	71
1.7. Особливості психологічної підготовки фахівців ЗРВ, РТВ.....	86
Розділ 2. ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ.....	95
2.1. Визначення ефективності психологічної підготовки та підходів до її оцінювання	95
2.2. Поняття “показники і критерії” оцінювання ефективності психологічної підготовки військовослужбовців та їх визначення.....	100
2.3. Основні характеристики рівнів сформованості компонентів психологічної підготовленості та методи їх оцінювання	104
Розділ 3. МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ.....	130
Розділ 4. АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ДО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ (НА ОСНОВІ ДОСВІДУ АТО)	138
4.1. Психологічні підходи до подолання негативного впливу..... стрес-факторів бойової обстановки.....	138
4.2. Система психолого-педагогічної роботи щодо адаптації психіки військовослужбовців до ведення бойових дій	151

ВСТУП

Особовий склад з'єднань та частин Повітряних Сил Збройних Сил України виконує широкий спектр складних та відповідальних завдань, спрямованих на захист суверенітету та територіальної цілісності нашої держави. Як свідчить досвід участі особового складу частин та підрозділів Повітряних Сил у антитерористичній операції (АТО) на сході нашої країни, виконання цих завдань досить часто здійснювалось у екстремальних умовах, які створювали загрозу життю і здоров'ю військовослужбовців, спричиняли переживання ними подій, які виходили за рамки звичайного досвіду. Такі переживання травмували психіку і, як наслідок, призводили до зниження ефективності професійної діяльності, а іноді взагалі унеможливлювали подальше виконання бойових завдань. Як засвідчує досвід, при виконанні завдань у ході АТО мали місце недостатня психологічна підготовленість особового складу до дій у бойових умовах, а також невміння більшості командирів підрозділів спрогнозувати поведінку особового складу в екстремальних умовах, адекватно реагувати на зміни в обстановці.

Це робить актуальним дослідження особливостей психологічної адаптації військовослужбовців Повітряних Сил до ведення бойових дій у сучасних умовах збройної боротьби, а також психологічної підготовки як засобу успішної адаптації особового складу до професійної діяльності у таких умовах. Саме нові підходи до здійснення бойової діяльності в умовах гібридної війни вимагають удосконалення та оптимізації змісту, методів і засобів психологічної підготовки військових фахівців. З цих позицій виникла потреба в якісно новому узагальненні теоретичного та емпіричного матеріалу щодо методичного забезпечення процесу адаптації військовослужбовців до екстремальних умов діяльності за допомогою реалізації потенціалу психологічної підготовки особового складу.

У даному навчально-методичному посібнику наведено сучасні наукові погляди на сутність, зміст та психологічні особливості процесу адаптації військовослужбовців до бойової обстановки, проаналізовано сучасні вітчизняні і закордонні підходи до здійснення психологічної підготовки як засобу адаптації військовослужбовців до таких умов, у тому числі з урахуванням наявного бойового досвіду участі особового складу Повітряних Сил у антитерористичній операції на сході України. Наведено авторську методику оцінювання ефективності психологічної підготовки військовослужбовців до бойової діяльності, а також представлено систему психолого-педагогічної роботи щодо адаптації психіки військовослужбовців до ведення бойових дій.